

NOVIGRADSKA NAGODBA PRIJATELJSTVA

ŠIME PERIČIĆ

Zavod za povijesne znanosti u Zadru

UDK: 636 (497.18): 338.43 (497.18).

Novigrad

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1983-02-3

U ovom radu autor iznosi problem ispaše na dalmatinsko-ličkoj granici u 18. stoljeću. Kako se tamošnji stočari nisu pridržavali usmenih dogovora i običajnog prava, to je trebalo utanačiti međusobne uvjete i obveze. To je uređeno u Novigradu 16. listopada 1776, od strane predstavnika Mletačke republike i Austrije. Tekst sklopljene konvencije (*Convenzione amichevole*) donosi u prilogu, u slobodnom prijevodu s talijanskog na hrvatski jezik.

Problem ispaše na dalmatinsko-ličkom graničnom pojasu nastao je već onda kada je Velebit postao državna međa između Mletačke Republike i Austrije, a to se zbilo na razmeđu 17. i 18. stoljeća. Naime, kako je bukovačkim, odnosno podgorskim i ličkim stočarima u neko doba godine ponestajalo pašnjaka, mletačkim podanicima ljeti, a austrijskim zimi, to su ovi nastojali svojoj stoci ipak osigurati ispašu kroz čitavu godinu. Budući pak da su odnosni pašnjaci bili na teritoriju dviju država, to je bilo potrebno utanačiti međusobne uvjete i obveze, što je tijekom nekoliko desetljeća garantiralo običajno pravo, odnosno što se utanačivalo usmenim dogovorima predstavnika dviju država. Općenito uzevši, pri tom je vrijedio zakon reciprociteta naplate travarine.

Međutim, mnogi se nisu pridržavali dogovora, te su često slijedile samovolje i uzurpacije podanika obiju država. To je pak znalo dovoditi i do krvavih obračuna na granici, što je onda uzrokovalo zategnute ili čak neprijateljske odnose i podanika i država. Da ne bude stalno tako, pojavila se inicijativa da se konačno utanače čvrsti uvjeti ispaše, koji će pod prijetnjom rigoroznih sankcija biti obostrano poštivani. To je bilo učinjeno u Novigradu kod Zadra 1776/77. godine. Ta je nagodba bila dugo na snazi, pa je već 1874. god. u cijelosti i objavljena, zacijelo marom Ante Kuzmanića kao Austrijsko-mletačka nagodba.¹ Na nju se pozivalo više od sto godina kada je bila riječ o pravu ispaše sjevernodalmatinskih općina.² Početkom našeg stoljeća je o ovom problemu s pravnog aspekta

¹ Pravo, Zadar, 1874, br. 13, str. 23-30.

² Narodni list, Zadar, br. 71 od 7. IX 1887; Gospodarski list dalmatinski, Zadar, 1887, br. 20.

raspravljao Milan Brezinščak,³ a u novije doba i Veljko Rogić,⁴ ovaj s zemljopisno-povijesnog gledišta. Neki su tu konvenciju samo spominjali, pa ih nije potrebno ni spominjati. Autor ovog priloga je u svom jednom radu nedavno ukratko pokazao značaj ove nagodbe.⁵ Kompletan tekst je u Mlecima objavio Riccardo Predelli.⁶

Kako pak o njoj u nas dosad nije posebno bilo riječi, to smatramo da to ovdje treba uraditi. Da bi radnja imala jaču snagu, da se ne bi mnoge stvari ponavljale, njoj ćemo kao prilog pridodati slobodan prijevod teksta nagodbe i njenog dodatka. No, budući da postoje mnogi arhivski izvori u Zadru i Mlecima,⁷ to je neophodno dati prikaz motiva, neposrednog povoda sklapanja ove nagodbe i njenu praktičnu primjenu.

I

Kako rekosmo, problem ispaše na dalmatinsko-ličkom graničnom pojasu je nastao već krajem 17. stoljeća, točnije 1695. godine. Otada postoje nastojanja na njegovu rješenju. Naime, sredinom 18. st. je granica između ovih dviju država bila povučena vrhuncima Velebita, pa je na taj način južna Lika ostala bez mogućnosti uzgoja ovaca, pošto su pašnjaci ostali na mletačkoj strani. Zato su ovi bili prisiljeni kupovati ispašu na susjednom mletačkom teritoriju.⁸ Međutim, tek 1765. god. je konačno bila utanačena slobodna ispaša na obje strane granice;⁹ tada je ustanovljena praksa plaćanja travarine kada se stoka napasala na tuđem teritoriju.¹⁰ Time pak nije problem sasvim riješen, nego su na granici i dalje ostala neriješena mnoga pitanja, koja su iziskivala što skorije rješenje. To u prvom redu vrijedi za posjed zemalja podanika tih država na drugoj strani granice. Zato su predstavnici obiju strana vrlo često kontaktirali i pritom sporadično rješavali probleme. U svrhu utjerivanja travarine, čitavu liniju

3 "Uzajamna služnost paše na ličkim i dalmatinskim pašnjacima", Mjesečnik, Zagreb 1909, br. 3, str. 268–269.

4 "Geografski osnovi stočarskih veza Like i Dalmacije", Zbornik zagrebačke klasične gimnazije, Zagreb 1957, str. 712.

5 Dalmacija uoči pada Mletačke republike, Zagreb 1980, str. 185–188.

6 I libri commemoriali della Repubblica di Venezia, Regesti, tom VIII, str. 213–219.

7 Original se nalazi u Archivio di Stato u Mlecima, Commemoriali, knj. XXXIII, br. 8, a kopije i alegati također u fondu Provveditori ai Confini spomenutog arhiva, te u Dragomanskim spisima (filca 134) Historijskog arhiva u Zadru.

8 Baltazar Adam KRČELIĆ, Annuae ili Historija, Zagreb 1952, str. 242–243. Otada se travarina plaćala javnim pobiračima (HAZd, Dragomanski spisi, filca 134, poz. 3 i 5).

9 HAZd, Dragomanski spisi, knj. 7, list 58, 83.

10 Isto, 1. 83; Naučna biblioteka u Zadru, Rukopis br. 168 (Relazione del Sig Antonio Giusti sopra 10 stato della Provincia).

pašnjaka na dalmatinsko-ličkoj granici su tvorile točke i mjesta kako slijedi: Gromila kod bunara Drvenjak–Popov greb–Vitrini mlini–Kaluđerov dolac–Buličev dolac–Golovrh–Kabrov kuk–Pećica–Paripovac–Libinska kosa–Vrata–Visočica–Mortoloka peć–Krstenića lokva–crkva sv. Magdalene.¹¹ Ona je odvajala i dijelila pašnjake koji su pripadali podanicima dviju država,¹² što je, naravno, pravilo probleme, jer se tu radilo o privremenoj liniji pašnjaka.

To je onda izazivalo stalne nesuglasice i kavge među Ličanima i graničnim podanicima Mletačke Republike. Kulminaciju zategnutog stanja je pričinio upad austrijske regularne vojske na mletački teritorij na južnim padinama Velebita, koji je uslijedio u proljeće 1774. god. To je bio velik i značajan incident koji je mogao uzrokovati sukob velikih razmjera između ovih dviju država.¹³ Naime, tada je austrijska vojska upala u sela Zaton i Jasenice, te odmah zapalila 30 kuća onih seljaka koji se nisu htjeli pod oružanom prisilom izjasniti podanicima austrijske carice. Pored toga je bilo zarobljeno nešto krupne stoke. Tada se tvrdilo da su različiti motivi uzrokovali ovaj čin – linija razgraničenja, ispaša, osveta i drugo.¹⁴ U Lici je zavladao nezadovoljstvo jer su vlasti branile odlaženje stokom na mletački teritorij. No, poslije kratkotrajne, ali intenzivne diplomatske rasprave na najvišoj razini, vojska se povukla na austrijsku stranu, te nije došlo do ratnog sraza ovih država.

I pored postignutog sporazuma mletačke su vlasti bile skeptične u tom pogledu, te su poduzele veću pozornost na toj granici angažirajući stanovite kontingente. Isto tako su bile obustavljene trgovinske relacije sjeverne Dalmacije s Likom i Karlobagom. Za ovaj predmet je značajno to što se tada Ličanima zabranilo dovođenje stoke na mletački teritorij u svrhu ispaše, što ovi nisu prihvatili mirno, nego su pokazivali otvoreno nezadovoljstvo takvom odlukom.¹⁵ Na liniji državne granice su 1775. god. postavljene oznake, po čitavoj dužini od 60 milja,¹⁶ što je sve skupa trebalo značiti izgladivanje spora.

Međutim, nije bilo tako. Nezadovoljstvo Ličana i netom minuli incident su bili pravi povod pristupanju konačnog rješenja graničnog pitanja, a s tim u vezi i prava međusobne ispaše. Generalni providur Gradenigo je u tom smislu počeo korespondirati s austrijskim

11 HAZd, Dragomanski spisi, filca 134, poz. 3; Spisi Generalnog providura Giacoma Gradeniga (1774–1777), knj. I, 1. 300.

12 HAZd, Dragomanski spisi, filca 134, poz. 7/3.

13 Giovanni TABACCO, Andrea Tron (1712–1785) e la crisi del' aristocrazia senatoria a Venezia, Trst 1957, str. 97–98.

14 ASV, Processi, busta 1224, br. 142, izvještaj kolunela Petra Krajine od 28. V 1774; NBZ, Rukopis br. 862, l. 1–2.

15 Š. PERČIĆ, Dalmacija uoči ..., str. 185.

16 HAZd, Spisi gen. rpov. G. Gradenigo, svež. III, poz. 2; NBZ, Rukopis br. 862, 1.3.

pukovnikom u Gospiću Massimom Pelliconom,¹⁷ tražeći najprikladnija rješenja. Kao eksperti za pitanja pašarine na mletačkoj strani su fungirali fiskalni odvjetnik Pasquali i dr. Grgur Stratico,¹⁸ prvi po službenoj dužnosti, a drugi zbog svog izuzetnog poznavanja problema. Predstavnici mletačkih vlasti su štoviše odlazili u Karlovac i tamo vodili razgovore s austrijskim generalima i časnicima, ali su ti razgovori bili doista jalovi, jer nisu donosili nikakva rješenja ovog problema.¹⁹ Zato je Senat, na traženje gen. providura Gradeniga odredio svog izaslanika za granična pitanja u osobi Anzola Ema,²⁰ što nije urodilo nekim većim uspjehom.

Tek kada je Kaunitz razgovarao s mletačkim ambasadorom u Beču o neophodnom uređenju ličko-dalmatinske granice,²¹ počelo se na tome ozbiljnije raditi. Već u rujnu 1775. god. se u Obrovcu sastaju generalni providur Dalmacije Gradenigo i komandant Like pukovnik d' Aspremont, u čijoj je pratnji bilo još nekoliko časnika. Na tom sastanku se raspravilo o izradi karata granice, miru na granici i zajedničkom pašnjaku na "ničijoj zemlji", prostoru između dviju graničnih linija. Za nas je značajno to što je i tom prilikom potvrđen sustav uzajamnog korištenja pašnjaka.²² Kako su to bili poluslužbeni razgovori, to su malo zatim opet nastali granični incidenti vezani uz pravo ispaše i zemalja.²³ Konačno se uvidjelo s obe strane da je neophodno taj problem raspraviti na višoj i službenoj razini.

Zato je generalni providur Gradenigo uskoro predložio da se predstavnici obiju država sastanu ponovno u Obrovcu ili Novigradu. Istodobno je od pretpostavljenih zatražio detaljne instrukcije i dokumente na kojima bi se temeljio njegov stav na predstojećem sastanku. Poslije dobivenih instrukcija Gradenigo se obratio novom komandantu Like, knezu Frani d' Aspremontu, koji je prihvatio da Novigrad bude mjesto novih pregovora. Pukovnik je d' Aspremont u Novigrad stigao 16. listopada 1776. god. u pratnji nekoliko časnika, stručnjaka za pitanja granice. Mletačku Republiku je predstavljao generalni providur Gradenigo, kojemu su savjetnici bili zacijelo spomenuti Trifun Pasquali, dr. Grgur Stratico i Frane Zavoreo, koji su dotle obavljali mnoge poslove vezane uz problem granice prema

17 Isto, knj. I. 1. 20.

18 Grgur Stratico je upravo tada sakupljao dokumente o graničnim odnosima Mletačke republike u Dalmaciji, pa je i stoga bio najkompetentniji u toj stvari. V. Š. PERIČIĆ, "Zadranin Grgur Stratico (1736-1806)", Radovi Centra JAZU u Zadru, sv. 21, Zadar 1974, 274-276.

19 HAZd, Spisi gen. prov. G. Gradenigo, knj. I, 1. 32; Š. PERIČIĆ, n. d., str. 276.

20 HAZd, Spisi gen. prov. G. Gradenigo, knj. I, 1. 70-71; Š. PERIČIĆ, Dalmacija uoči pada Mletačke republike, 185.

21 HAZd, Spisi gen. prov. G. Gradenigo, knj. I, 1. 91.

22 Isto, 1. 139-140.

23 Š. PERIČIĆ, Dalmacija uoči ..., str. 186.

Austriji. Ovo je, čini se, bio prvi i posljednji slučaj sastajanja mletačkih i austrijskih predstavnika vlasti u Dalmaciji, na ovoj razini.

Na sastanku je najprije analizirano stvarno stanje na granici poslije obrovačkog dogovora, u prvom redu problem ispaše na obje strane. Potom se raspravljalo o terenu kojega je Austrija zauzela ili dobila zadnjih godina, te o pitanjima granice i pašnjaka na tom području. Kada su obavljani ti preliminarni razgovori prešlo se na utvrđivanje privremene linije pašnjaka, koja je prolazila ranije utanačenim točkama uzduž Podgorja. Nju ćemo donijeti u prilogu, pa je nije potrebno ovdje podrobnije prikazivati i tumačiti. Reći ćemo samo to da su tada utvrđeni uvjeti ispaše na obje strane i napravljena topografska karta pograničnog teritorija, kako bi bio olakšan posao u slučaju eventualnih sporova. Zaključke ovog dogovora je trebala ratificirati viša vlast, pa je to trebalo čekati još neko vrijeme, da bi tek onda oni bili pravovaljani.

Generalni providur Gradenigo je odmah poslije toga čina u Novigrad okupio sve glavare podgorskih sela i saopćio im rezultat pregovora s austrijskim predstavnicima, te ih pozvao da svim silama uznastoje iskorijeniti poroke mletačkih podanika vezane za odnose s Ličanima. Jednako ih je upoznao s utanačenom graničnom linijom i uvjetima plaćanja travarine podanika obiju država.²⁴ Potom su postavljeni novi međaši na graničnoj liniji, što je obavila mješovita komisija i pored smetnji koje su joj pravili podanici obiju država. Premda su predstavnici vlasti bili uvjereni da su ovim konačno riješili problem međusobne ispaše na mletačko–austrijskoj granici, spomenute smetnje oko postavljanja međaša pokazuju da su to bile samo iluzije, jer takvim rješenjem nisu bili zadovoljni oni radi kojih je ovaj dogovor obavljen. Prema tome, ovom nagodbom nisu bile dokinute nesuglasice i nisu se umirili granični stanovnici, kako je to tvrdio Senatu Gradenigo,²⁵ nego su, na žalost, i dalje ostali na dnevnom redu nemiri i nesuglasice na granici, koji su rješavani izravnim kontaktima predstavnika obiju država.

Zato je bilo potrebno izvršiti nadopunu uglavljene nagodbe. Naime, Austrijanci su odugovlačili s ratificiranjem nagodbe, jer nisu bili u cijelosti zadovoljni njenim klauzalama, pa su potpisnici u ljeto 1777. god. došli ponovno u Novigrad. Tom prilikom su nadodana konvenciji tri nova člana prema kojima je utanačena granica dobila službeni status privremenosti i mogućnost obiju strana da odustanu od konvencije kada to budu smatrale shodnim.²⁶ Tako nadopunjena konvencija je konačno i bila ratificirana u Novigradu 23. srpnja 1777. godine.

²⁴ Isto, 187.

²⁵ HAZd, Spisi gen. prov. G. Gradenigo, knj. I, 1. 301.

²⁶ BREZINŠČAK, n.d., str. 270.

II

Stupanjem na snagu ove nagodbe trebala su prestati neprijateljstva na ovom nemirnom području, napose ona koja su dotle izbijala zbog prava ispaše s onu stranu granice. Međutim, tome nije bilo tako, nego je povremeno dolazilo opet do sporova među podanicima ovih država, tako da je pitanje ličko-dalmatinske granice ostalo i nadalje aktualno. Ipak, Novigradska je nagodba ostala dugo na snazi, te se pravo recipročne ispaše na toj granici i tijekom 19. st. zasnivalo na tim klauzulama, mada ponešto modificiranima. Tako je jedna nagodba između predstavnika mletačkih i austrijskih vlasti iz 1776/77. godine ostala temeljem dobrih, susjedskih, prijateljskih odnosa stanovnika Dalmacije i Like dugi niz godina.

PRILOG

Nagodba prijateljstva

Da bi se postigao međusobno željeni mir između susjednih c.k. podanika Ličke pukovnije i obližnjih stanovnika-podanika Mletačke države, bijaše utanačeno i zaključeno dolje navedenoga dana današnjega, godine i mjesta, o uporabi pašnjaka;

I. Budući da su otprije susjedni c.k. podanici pješačke ličke pukovnije prelazili na zimske pašnjake susjednog dijela mletačke države, a isto tako mletački podanici na one susjednog dijela ličke pukovnije uz plaćanje uobičajene travarine, neka prestanu kavge što su se zavele poradi uporabe obližnjih pašnjaka. Njegovo uzvišeno c.k. visočanstvo i prejasni mletački Senat su pristali da budu u miru susjedni podanici obiju država i na to da se utanači nova privremena diobena linija između obostranih pašnjaka onom cetom i onim redom kao što bijaše do godine 1755, i to preko sudbenih svjedočanstva podanika obiju država s kojima bi se označila odnosna uporaba pašnjaka, ali pod uvjetom da se ne dotaknu vladarskih prava, dok se njima samima ne bude svidjelo dogovoriti se o državnim međašima. Stoga ova prijateljska nagodba ne smjera ništa drugo doli na međusobnu uporabu susjednih pašnjaka, a nikako na označavanje graničnih međaša, niti je u tom smislu tumačiti. Zato po milostivom dopuštenju N.U. c.k. visočanstva i prejasnog Senata osobno su se sastali u Novigradu presvijetli i preuzvišeni gospodin Giacomo Gradenigo, generalni providur Dalmacije i Boke Kotorske, i presvijetli Frane knez d' Aspremont, komornik N.U. c.k. veličanstva, vitez reda sv. Stjepana u Toskani i pukovnik N.U. c.k. veličanstva, zapovjednik slavne ličke pukovnije, koji je, ispitavši i marljivo promislivši o spomenutim svjedočanstvima podanika obiju država, te prema pismu od 7. svibnja 1775. za to napisanog od spomenutog presvijetlog gospodina

pukovnika kneza d' Aspremonta, neka bude međusobni mir dogovorno su pristali na sljedeću pogodbu. To jest:

II. Budući da je namjera obiju ugovornih strana samo da se ponovo povrati uporaba pašnjaka podanicima obiju država, kao što je bilo 1755, i pošto sudbena svjedočanstva podanika jedne i druge države, da se utanači tadašnja uporaba istih pašnjaka, ne slažu se nimalo, budući da se proturječe starci mjesta o kazivanju s kojim su se dotle pašnjacima služili, štoviše tvrde da su im pašnjaci bili prostraniji, međusobnim dogovorom se pošlo sredinom, kako bi bio mir između susjednih podanika. Stoga su spomenuta gospoda međusobnim dogovorom označila privremenu liniju koja bi razlikovala susjedne pašnjake i služila za ravnanje podanicima obiju država prema ovom redu. To jest:

Počimajući od Zrmanje, od mjesta Gromila kod bunara Drvenjak, tako da sve zemlje u Ruištu i na brdu Kom ostanu graničnim carskim vojnicima, kao što ih je dopalo na dijelu (diobi), a vodom bunara Drvenjak neka se služe za napajanje stoke podanici obiju država. Odavde silazeći na vrh brda Jagodnik, odavle na Popov greb u dnu doline, odavle sredinom bunara Ivankovac, čija će voda biti slobodna i zajednička podanicima obiju država. Odavde ravno do pred Subotića lokvu, koja ostaje na upotrebu jedino carskim podanicima, odavle ravnom crtom do vrha brda Gostuša, odavle do vrha Vitriini Mlini, koji zajedno s Dubokim dolom ostaje na uporabu samo ličkim podanicima: odavle kosom linijom na Kopanači bunari, od kojih u prvom je voda bila zajednička mletačkim i carskim podanicima, odavle s ovom privremenom linijom silazeći vrhu brda Osove, tako da Ličanima pripada brdo Vučjak i sve one zemlje što su im pripale na diobi, a također brdo Grbina, od brda Osove do vrha Toplo brdo, odakle na vrh Obli kuk, tako da mjesto Vraca sa svim zemljama što su pripale Ličanima, ostanu na uporabi samo njima. Od brda Toplo brdo na vrh brda Duboki dol, odakle na vrh brda Golovrh, zatvarajući tamo smještenu vodu na upotrebu Ličanima; od brda Golovrh na Jadriano bilo i izravno na gromile ili zidine sazidane u suho u vrijeme zadnje stočne pošasti, čiji se tragovi još vide, sve što zauzimaju mjesta Žuline, Jasle, Jabukovac i sve zemlje označene na diobi ličkim podanicima, ostaju na njihovu uporabu. Od Jadrina bila na vrh brda Veliki Halan, odatle na vrh brda Mali Halan, tako da brdo Halan, zvan također Plana, koji je smješten iza linije, ostaje na uporabu samo Ličanima; od brda Mali Halan na vrh brda Krug odakle na vrh brda Čovik, a odatle ravno na vrh brda Osičenica, odakle na vrh brda zvanog Vlaška grada, na taj način da tamo umetnuta voda zvana Pećica voda ostane na uporabu Ličanima; od brda Vlaška grada na vrh brda Ploče, kojim putem Babin Dolac, Veliko jezero i uvala Docu ostaju uklopljeni uporabi Ličana. Od brda Ploče na vrh Velikog brda iznad Rujna, odakle na vrh brda zvanog Viljini kuk, kojim pravcem dolac Javornik i dolac Glavinovac ostaju uklopljeni na uporabu Ličana; od brda Viljini kuk na vrh brda Ploče velike, odakle na Vrata, odakle pak

ravnom linijom na početak susjednog brda, kojemu se zasad ne zna ime, što će se nadoknaditi, a što se nalazi između doca Jadrina poljana. Od početka ovog brda silazeći ravno sredinom vode Trstenica lokva, koja će ostati zajednička podanicima jedne i druge države. Od lokve Trstenica kosomice na sredini crkve Sv. Magdalene u Trstenici, na kojoj točki završava ova linija.

III. Ova privremena linija izložena i opisana zajedničkim dogovorom odvaja i dijeli pašnjake koji pripadaju podanicima jedne i druge države i to do ove diobene linije privremene, od strane područja ličke pukovnije što sve zahvaća polja, brda i doline na uporabu carskih podanika, a na strani susjedne mletačke države ostaje podjednako sve ono što obuhvaćaju zemlje, planine i doline na uporabu mletačkih podanika.

IV. Na zajedničku ugodnost podanika jedne i druge države međusobno pristaju gore spomenuta gospoda ugovornici, da odsad dalje budu dozvoljeni podanicima carskim ličke pukovnije zimski pašnjaci u susjednoj mletačkoj državi, a isto tako mletačkim podanicima ljetnji pašnjaci na području Ličke pukovnije, kako je bilo u prošlosti, ali pod sljedećim uvjetima će biti dozvoljena uporaba istih:

V. Carski podanici i granični vojnici Ličke pukovnije prelazeći među pašnjaka svojim stadima preko gore opisane spomenute privremene linije, za prijelaz na susjedni teritorij mletačkih stanovnika, plaćat će mletačkoj državi uobičajeni porez (prihod) na pašarinu; isto tako će mletački podanici koji prelaze granice pašnjaka preko spomenute privremene linije da bi došli na područje Ličke pukovnije, pridonose dužni porez pašarine austrijskoj državi, a jedni i drugi na uobičajeni način, to jest za stotinu ovaca ili koza četiri petice, a za svaku glavu krupne stoke tri krajcara. Sva stoka pak koja se okoti dok je na ispaši, to jest janjci, kozlići, telad ne moraju se uračunavati u broj onih koji podliježu plaćanju.

VI. Da bi uzajamni pašnjaci bili dovoljni austrijskim ličkim i mletačkim podanicima, dopušta se onima ličke pukovnije zimske pašnjake u susjednoj mletačkoj državi, na prostoru što ga oplakuje korito rijeke Zrmanje i Jadransko more, od Privesa do Tribnja; s druge strane bit će dozvoljeni ljetni pašnjaci na područjima ličke pukovnije; kako su opisani u osobitoj noti dostavljenoj samo onim mletačkim podanicima koji stanuju između korita rijeke Zrmanje i Jadranskog mora.

VII. Ljetnja ispaša će po običaju započinjati prvog lipnja, a zimska o svetom Luki, ili polovinom listopada; prva će prestajati krajem mjeseca rujna, a druga krajem mjeseca travnja ili najdalje sredinom svibnja. Ako bi se zbog nenadane nepogode pak trebalo na ispašu ranije izgoniti, a kasnije izagnati, onda će biti neophodno da se dogovore zapovjednici dviju država o vremenu i o načinu isplate poreza, inače se treba pridržavati utanačena vremena.

VIII. Da ne bude kojekakvih smetnji i nikakvih mrskih utjerivanja poreza za ispašu, nikog od austrijskih kao i mletačkih podanika ne treba puštati na pašnjake uzajamne uporabe, ako prethodno ne dovedu svoja stada na prebroj i ne isplati utanačeni porez (pašarinu). Stoga:

IX. Mletački podanici koji žele ići na austrijske pašnjake će se dan prije prikazati austrijskom časniku u jednoj od tri slijedeće zaszede (posade), to jest u Popine, Gračac i Prag; isto tako austrijski podanici koji bi htjeli na mletačke pašnjake, dužni su na isti način uvesti (stada) u jednu od zaszeda, to jest u Ervenik, Krupu, Zaton i Starigrad. Obavivši ovaj uvoz, mjesni časnik ili birani starješina će sutradan na određenom mjestu obaviti brojanje stoke, te pastiru izručiti pismenu svjedodžbu o isplati uobičajenog nameta, s imenom vlasnika stada, broju i vrsti stoke, imenom pastira i isplaćenju svoti.

X. Da se ne bi stranac uvukao na pašnjake na taj način, svaki austrijski ili mletački podanik, koji želi doći na pašnjake, donijet će potvrdu od zapovjednika ili svoga starješine koja sadrži ime vlasnika stada, mjesto njegova obitavališta, broj i vrstu njegove stoke, zajedno s imenom i obitavalištem pastira.

XI. Da bi se sačuvao susjedski mir i red, trebaju podanici obiju država, koji su na uzajamnim pašnjacima, izbjegavati sporove, krađe, nasilje i verbalne grdnje, nošenje oružja, te također da ne misle na zemlje koje ne potpadaju pašnjacima, bilo da su zasijane ili ostavljene za sakupljanje sijena, ne učiniti nijednu štetu i ne učiniti ih nekorisnim vlasnicima na bilo koji način, osobito na uobičajeni način bacanja kamenja i stijena iz brda, i još manje da se usude harati, paliti ili bilo na koji način rušiti kućice ("i tuguretti"), obično znane torove ("torri") što su ih austrijski podanici za zimsku ili mletački za ljetnu ispašu bili podigli (sagradili). Isto tako nije dozvoljeno nikomu vlasniku bilo koje zemlje, kojemu je učinjena šteta, da sam naplati štetu uzimajući počinitelju neku stoku iz stada ili nešto sitnijih stvari, pa da zadrži uzeto, nego se oštećeni treba žaliti mjesnoj vlasti, koja će bez odlaganja procijeniti štetu i odrediti joj naknadu; ako netko prekrši ovu zabranu, pored toga što će nadoknaditi štetu oštećenome, bit će kao primjer predan svojoj vlasti, da bude strogo kažnjen.

XII. Sve zemlje u posjedu obiju država, koje budu podijeljene između odnosnih podanika u bilo koje vrijeme, bit će izuzeti od ispaše; naprotiv pak, pašnjaci obiju država koji su određeni za uporabu podanika uz plaćanje nameta, odsad unaprijed ne mogu se isključiti iz ispaše.

XIII. Podanici obiju država se obvezuju da će točno ispuniti uvedeni red, na obje strane uzgajati i osiguravati gajeve i šume, naročito čuvati šume od požara, bilo da su slučajni ili namjerni (po krivnji), isto tako da neće guliti stabla u rastu i sjeći pod neizbježnom kaznom globe vlasti; i zato iz opreznosti nijedan pastir, kako austrijski tako mletački,

ne smije nositi velike sjekire ili noževe jednake ovima, osim male ručne sjekire, pod kaznom da mu se to zabranjeno oruđe zaplijeni.

XIV. Svim podanicima obiju država bit će na oba dijela besplatno pružena nepristrana i točna pravda, izvan svake obmane, isto tako pomoć protiv prkošenju i nanošenju izgreda ili što im se mogu nanijeti, zato i austrijski i mletački podanici, kako bi imali pravednu parnicu ili razmiricu, moraju istu prijaviti časniku ili glavaru onog područja gdje se nalaze, s dužnom smjernošću i bez ijedne uvrede; potom časnik ili starješina toga područja optuženoga bez odgađanja i nepotrebnih formalnosti postupka ili spora pruža mu svu pomoć. U svrhu brzog suđenja, bit će zabilježen i određen svakog tjedna jedan dan za prikupljanje optužbi pastira; štoviše, kako bi se ubrzalo suđenje i održalo prijateljsko susjedstvo, bit će dozvoljeno podanicima obiju država u slučaju velike optužbe, da se mogu obratiti višoj nadležnoj vlasti tražeći od nje pravdu, pa će zato odnosni zapovjednik izdati tom podaniku putnicu.

XV. Ako bude ikad potrebno da se dozna neka šteta ili utvrdi neka optužba, od strane susjedne države pozvati podanika druge susjedne države. Bit će obveza da se pozvana stranka bez oklijevanja uzajamno pojavi.

XVI. Poslije odobrenja ove prijateljske nagodbe bit će podignute Straže podignute u susjedstvu obiju država, osim u slučaju opasnosti od pošasti, od čega neka nas bog sačuva. U slučaju pojave pošasti treba sačuvati uzajamnost obiju država i bit će slobodno postaviti straže uz državu u kojoj se pošast pojavila ili postoji o tome samo sumnja, uvijek ispod ove privremene diobene linije pašnjaka, bez povrede njene snage. To postavljanje straža ispod bit će obavljeno s pismenim protestom, s tim da se ne dira za pašnjake određena linija.

XVII. Ova prijateljska nagodba utanačena u svrhu mirnog susjedstva steći će svoju punu snagu kada odnosni sadržaj iste bude potvrđen od najviše vlasti obiju strana, koja potvrda će smiriti i oprostiti sve krivice učinjene od podanika obiju država tijekom prošlih razmirica.

XVIII. Da ne bi bilo odsad razmirica neće biti dozvoljeno podanicima obiju država predati, založiti zemlje bilo koje vrste podanicima obiju država međusobne, koje su podijeljene ovom privremenom linijom, a ako se to na ikoji način dogodi, bit će po samom pravu poništene.

XIX. Poslije visoke ratifikacije ove prijateljske nagodbe od strane obiju država bit će poslana dva službenika vješta opisanom položaju pašnjaka, koji će pregledati ovu privremenu liniju dogovorno utanačenu i označenu, zašto će biti pozvani seoski starci obiju država, kako bi im istu pokazali od mjesta do mjesta (od točke do točke) na licu mjesta i gdje bi bilo daleko s jednog do drugog kraja, a postoji potreba, stavit će po srijedi biljeg, a ako bi se svidjelo visokoj vlasti dva će inženjera opisati na specijal karti ovu privremenu liniju što dijeli susjedne pašnjake.

XX. Za vjeru i snagu stvari za koju je ova prijateljska nagodba napisana u dva jednaka primjerka i uzajamno predana, bit će od sprijeda navedene gospode ugovornika potpisana i snabdjevena njihovim obiteljskim pečatima.

Izdana u Novigradu dne 24. listopada 1776.

Giacomo Gradenigo, gen. prov. Dalmacije i
Boke kotorske
d' Aspremont, knez

Dodatak
nagodbi učinjenoj u Novigradu dne 24. listopada 1776.

1. Pošto oštro vrijeme koje je uslijedilo nakon nagodbe učinjene u Novigradu nije dopustilo izvršenje člana XIX. spomenute prijateljske nagodbe, što je bilo dogovorno zaključeno od obiju država, da se što jasnije i točnije izvrši taj član. Zato, prije potpisivanja ovog dodatka od obiju strana će biti poslani službenici koji dobro poznaju situaciju pašnjaka i zemalja opisanih u navedenom članu, koji će prema datim obavijestima, po dobivenim uputama onih koji su učinili ovu nagodbu, ispraviti sve što bi moglo ometati njezino izvršenje od obiju strana, sakupivši u tu svrhu starce sela odnosnih komuna. Ako bude neophodno ispraviti će se nazivlje svih mjesta i položaja, pokazati također točku po točku susjednim podanicima ove složno označene granične linije, za njeno što točnije primjećivanje na onim mjestima, gdje velika udaljenost to onemogućava, postaviti znakove. Zato će poslanim službenicima biti pridodani valjani mjernici, koji će, u slučaju podudaranja obavljene reambulacije, ucrtati ovu liniju i rastrijeti k tome jednu autentičnu geometrijsku kartu, iz koje će se ubuduće sve promjene koje proizađu moći vidjeti i ispraviti od osoba koje će za to odrediti obje strane svake druge godine, da razvide ovu liniju.

2. Premda je već u članu I. rečene nagodbe izraženo, da ostanu izuzeta i netaknuta vladarska prava dok se njima samima ne sviđi nagoditi se o državnoj međi, te prema tome ova prijateljska nagodba smjera jedino na recipročnu uporabu susjednih pašnjaka, a nikako na određivanje granica, niti je ikada u tom smislu tumačiti. Ipak, u nastojanju da ne bude nikakve sumnje visoki ugovornici pri ovom odobrenju izjavljuju opet da ovo privremeno utanačenje i mjesta spomenutih u prednjoj nagodbi, ne može naškoditi državnom pravu (teritorijalnom) ni jednog vladara.

3. Iako su u mnogim članovima nagodbe, osobito u 6. i 12, korištena takva pravila i obzirnosti pri određivanju pašnjaka da su ovi dovoljni za sadašnju stvarnost i uobičajenu uporabu odnosnih podanika obiju strana, ipak, ako se prema budućem iskustvo pokaže da su propisane

normativne odredbe nedostatne i nerazmjerne dotičnom stanovništvu, ostat će slobodno jednom i drugom vladaru odustati od nagodbe, nakon uzajamne prijateljske obznane, samo radi željenog uzajamnog mira u pokrajini. Ako bi u nekim slučajevima trpio mir odnosnih graničnih podanika, dozvoljava se visokim vladarima poduzimanje neophodnih i najprikladnijih sredstava u ovom poslu. Za potvrdu potpisa se prilažu vlastiti pečati naprijed hvaljene gospode ugovornikâ.

Novigrad, dne 23. srpnja 1777.
Giacomo Gradenigo
knez d' Aspremont

Šime Peričić: THE AGREEMENT OF FRIENDSHIP IN NOVIGRAD

S u m m a r y

In this work the author discusses the problem of pasture on Dalmatian border line in the 18th century. Since local cattle-breeders did not adhere to verbal agreement and unwritten law, it was necessary to settle interacting conditions and obligations. That was done by the representatives of Venetian republic and Austria in Novigrad on the 16th October 1776. The text of the signed convention (*Convenzione amichevole*) is given in appendix, in free translation from Italian into Croatian language. (translated by Helena Peričić-Jakovljević)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY

PHYSICAL CHEMISTRY
PHYSICAL CHEMISTRY

PHYSICAL CHEMISTRY

PHYSICAL CHEMISTRY

PHYSICAL CHEMISTRY